

Psihologu sertifikācijas padome

Smilšu iela 7, Rīga, LV - 1050, tālr.26628855; e-pasts: psihologupadome@ikvd.gov.lv, www.ikvd.gov.lv/psihologiem

Rīgā, 23.09.2024.

PSP-2e/238

Latvijas Republikas tiesībsargam

Baznīcas iela 25, Rīga,
LV- 1010

Paziņošanai e-adresē

Par atbildes sniegšanu

Psihologu sertifikācijas padome (turpmāk – padome) ir saņēmusi Jūsu 2024.gada 2.augusta vēstuli Nr.6-8/130¹ par programmā “Bērna māja” sniegtajiem pakalpojumiem. Vēstulē lūdzat sniegt atbildes uz konkrētiem jautājumiem saistībā ar Ministru kabineta 2023.gada 24.oktobra noteikumos Nr.608 “Kārtība, kādā tiek īstenota starpinstitutionālās sadarbības programma “Bērna māja”” (turpmāk – MK noteikumi Nr.608) minēto par psihologa profesionālo darbību.

Atbilstoši Ministru kabineta 2018.gada 29.maija noteikumos Nr.302 “Psihologu sertifikācijas padomes nolikuma” 3.5.punktā noteiktajam padomei ir tiesības paust viedokli jautājumos, kas saistīti ar psihologa profesionālo darbību.

Šā gada 12.septembra sēdē padome iepazīnās ar Jūsu vēstulē minēto un, atbildot uz lūgumu sniegt padomes viedokli minētajos jautājumā, informē:

- 1) *Vai MK noteikumu Nr.608 16.1., 20.5.apakšpunktā un 17., 25.punktā norādītās darbības ir kvalificējas kā psihologa profesionālā darbība?*
 - a) 16.1.punktā noteiktais **nav** kvalificējams kā psihologa profesionālā darbība. Psihologu likuma (turpmāk – PL) 1.panta 3.punktā ir noteikts: psihologa profesionālā darbība – psiholoģiskā izpēte (novērtēšana), psihologa atzinuma sagatavošana, konsultēšana un individuāli, grupā vai organizācijā sniegta psiholoģiskā palīdzība, izmantojot profesionālās zināšanas un zinātniski pamatotas metodes.
 - b) 20.5.punktā noteiktais ir kvalificējams kā psihologa profesionālā darbība. Normatīvie akti tieši nenosaka ierobežojumus psihologa profesionālajai darbībai, sniedzot konsultācijas klientiem. Ņemot vērā minēto, MK noteikumu Nr.608 20.5.punktā minētās konsultācijas var sniegt gan sertificēts psihologs, gan nesertificēts, Psihologu reģistrā reģistrēts psihologs, kas noslēdzis sadarbības līgumu ar psihologu-pārraugu.
 - c) 17.punktā norādītā psihologa darbība **ir** kvalificējama kā psihologa profesionālā darbība.

¹ Psihologu sertifikācijas padomē saņemts 2024.gada 2.augustā un reģistrēts ar Nr. PSP-1.3e/350.

- d) 25.punktā minētais **ir** kvalificējams kā psihologa profesionālā darbība. Vienlaikus vēršam uzmanību, ka šajā punktā minētais neatbilst Ministru kabineta 2019.gada 2.aprīļa noteikumos Nr.138 (turpmāk – MK noteikumi Nr.138) “Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu” 5.pielikuma 4.piezīmē minētajam: Psihologam, kas strādā ar bērniem, jāatbilst Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajām prasībām, pārējos gadījumos psihologam jābūt sertificētam klīniskajā un veselības psiholoģijā. MK noteikumos Nr.138. minētais nosacījums iekļauts pirms tika veikti grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likuma (turpmāk – BTAL) 5.² panta pirmajā daļā (spēkā esošā redakcija stājās spēkā 08.12.2021.).

Savukārt atbilstoši Psihologu profesionālās darbības jomu aprakstam (skat.: <https://www.ikvd.gov.lv/lv/media/606/download?attachment>) sniegt psiholoģisko konsultēšanu var ne tikai psihologi, kuri savu profesionālo darbību veic klīniskās un veselības psiholoģijas profesionālās darbības jomā, bet arī psihologi, kuri profesionālo darbību veic konsultatīvajā jomā.

Papildus informējam, ka, ņemot vērā minēto, padome plāno vērsties Labklājības ministrijā, lai rosinātu veikt atbilstošus grozījumus MK noteikumi Nr.138, lai neierobežotu psihologu loku, kuri var sniegt minēto pakalpojumu.

- 2) *Vai psihologam, kuram nav psihologa sertifikāta un kurš nav noslēdzis līgumu ar psihologu-pārtraugu par psihologa pārraudzības īstenošanu, ir tiesības veikt psihologa profesionālo darbību programmā “Bērna māja”.*

PL 3.panta pirmajā un otrajā daļā noteikts: Personas tiesības veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību apliecina augstākās izglītības diploms par akreditētas bakalaura studiju programmas un akreditētas maģistra studiju programmas psiholoģijā apguvi vismaz 200 kredītpunktu apjomā, turklāt vismaz viena no šīm programmām ir profesionālā studiju programma, **reģistrācija psihologu reģistrā un psihologa sertifikāts noteiktā darbības jomā. Psihologs, kurš nav ieguvis psihologa sertifikātu noteiktā darbības jomā, ir tiesīgs veikt psihologa profesionālo darbību, ja** viņa izglītība atbilst šā panta pirmajā daļā noteiktajam, **viņš ir noslēdzis līgumu ar psihologu-pārtraugu par psihologa pārraudzības īstenošanu un reģistrēts psihologu reģistrā.**

Minētais attiecināms uz jebkuru personu, tostarp arī personām, kuras savu profesionālo darbību veic programmā “Bērna māja”. Papildus informējam, ka psihologs saskaņā ar likuma “Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” 32.⁷ pantā pirmajā un otrajā daļā noteikto ir reglamentētā profesija un tiesības veikt patstāvīgu profesionālo darbību šajā profesijā apliecina attiecīgo profesionālās darbības jomu reglamentējošos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā iegūts psihologa sertifikāts.

- 3) *Ņemot vērā Direktīvas 2011/93/ES izvirzīto nepieciešamību pēc īpaši apmācītiem speciālistiem, kuriem būtu jāveic bērnu, kuri cietuši no seksuālās izmantošanas, aptaujāšanu/pratināšanu, lūdzu Psihologu sertifikācijas padomi sniegt viedokli, kādām vajadzētu būt profesionālās kvalifikācijas prasībām psihologam, lai viņš varētu pilnvērtīgi nodrošināt bērna pratināšanu saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 153.pantu (pratināšana ar psihologa starpniecību)?*

Padomes izpratnē Jūsu minētais jautājums attiecināms uz MK noteikumu Nr.608 7.¹ punktā noteikto.

Informējām, ka nopratināšana nav psihologa profesionālā darbība PL izpratnē. Vienlaikus padomes ieskatā šādā situācijā psihologam jāatbilst speciālista statusam Kriminālprocesa likuma 113.panta pirmās daļas izpratnē: Speciālists ir persona, kura pēc kriminālprocesa veicošās amatpersonas aicinājuma sniedz tai palīdzību, izmantojot savas speciālās zināšanas vai darba iemaņas **noteiktā jomā**. Šajā gadījumā noteiktā joma ir psiholoģija.

PL 4.pants nosaka sešas psihologa profesionālās darbības jomas: izglītības un skolu psiholoģija; darba un organizāciju psiholoģija; klīniskā un veselības psiholoģija; juridiskā psiholoģija; konsultatīvā psiholoģija; militārā psiholoģija. Vienlaikus PL nenosaka, ka atbilstošajā jomā Psihologu reģistrā var reģistrēties un sertificēties tikai psihologi, kuri apguvuši atbilstošo specializāciju studiju programmu ietvaros. Šobrīd neatkarīgi no apgūtās specializācijas studiju procesā psihologs var reģistrēties Psihologu reģistrā jebkurā no PL minētajām profesionālās darbības jomām.

Līdz ar to reģistrācija noteiktajā psihologa profesionālās darbības jomā, personai tikai uzsākot savu profesionālo darbību, atbilstīgi neliecina par personas pieredzi un specifiskām zināšanām šajā jomā.

Savukārt, atbilstoši PL 3.panta pirmajā un otrajā daļā noteiktajam: Personas **tiesības veikt patstāvīgu psihologa profesionālo darbību** apliecina augstākās izglītības diploms par akreditētas bakalaura studiju programmas un akreditētas maģistra studiju programmas psiholoģijā apguvi vismaz 200 kredītpunktu apjomā, turklāt vismaz viena no šīm programmām ir profesionālā studiju programma, reģistrācija psihologu reģistrā un psihologa sertifikāts noteiktā darbības jomā. Psihologs, kurš nav ieguvis psihologa sertifikātu noteiktā darbības jomā, ir tiesīgs veikt psihologa profesionālo darbību, ja viņa izglītība atbilst šā panta pirmajā daļā noteiktajam, viņš ir noslēdzis līgumu ar psihologu-pārtraugu par psihologa pārtraudzības īstenošanu un reģistrēts psihologu reģistrā.

Minētais liecina, ka psihologa patstāvīgu profesionālo darbību veic gan psihologs, kurš ir ieguvis psihologa sertifikātu, gan psihologs, kurš profesionālo darbību veic sadarbībā ar psihologu-pārtraugu. Savukārt, PL 1.panta 5.punktā noteikts, ka psihologa pārtraudzība ir psihologa un psihologa-pārtrauga sistemātiska sadarbība (individuāli vai grupā), kura balstīta uz savstarpēji noslēgtu līgumu un kuras mērķis ir pārtraudzīt psihologa profesionālo darbību un pilnveidot viņa profesionālo izpratni un kompetenci, lai nodrošinātu iespējami augstvērtīgāku psiholoģiskās palīdzības sniegšanu un psihologa gatavību patstāvīgi veikt profesionālo darbību.

Kā jau minēts, pratināšana nav psihologa profesionālā darbība un netiek ietverta psihologa un psihologa-pārtrauga sadarbībā. Padomes ieskatā, pat konkrētos gadījumos paplašinot pārtraudzības ietvarus, psihologs-pārtraugs nevar piedalīties kriminālprocesā, jo viņš nav kriminālprocesa veicošās amatpersonas pieaicināts speciālists. Ņemot vērā minēto, psihologs-pārtraugs nevar uzņemties vai dalīt to atbildību, kas ir noteikta kriminālprocesā speciālistam, kurš veic nopratināšanu.

Padomes ieskatā psihologam, kurš ir aicināts kā speciālists bērna nopratināšanā, ir kriminālprocesā noteiktie pienākumi, viņam ir jāpārzina juridiskā procesa kārtība, juridiskā terminoloģija un pieaicinātā speciālista / psihologa darbības tiesiskās sekas, viņš sadarbojas ar tiesībsargājošām institūcijām, strādā vidē, kas nodarbojas ar tiesiskā regulējuma nodrošināšanu sabiedrībā, kā arī psihologa specifiskie klienti – personas, kas ir iesaistītas procesā (šajā gadījumā nepilngadīgie cietuši vai atsevišķos gadījumos arī nepilngadīgie liecinieki vai nepilngadīgie pret kuriem uzsākts kriminālprocess, aizturētie, aizdomās turētie), Saskaņā ar Psihologa profesionālās darbības jomu aprakstu (pieejams: <https://www.ikvd.gov.lv/lv/media/606/download?attachment>) gan darbības profesionālās kompetences, gan darbības vide, gan pasūtītāji, gan klienti atbilst juridiskās psiholoģijas profesionālajai darbības jomai.

Vēršam uzmanību, ka psihologa profesionālās darbības jomu aprakstā minēts, ka arī klīniskās un veselības un darba un organizāciju psihologi sadarbojas ar juristiem. Šajos gadījumos sadarbība primāri izpaužas kā informēšana par savas jomas specifikai atbilstošiem jautājumiem.

Ņemot vērā minēto, padomes ieskatā ir būtiski, lai psihologs, kurš veic nopratināšanu, iepriekš ir ieguvis pieredzi, strādājot vidē, kas nodarbojas ar tiesiskā regulējuma nodrošināšanu sabiedrībā. Šādu pieredzi līdz psihologa sertifikāta ieguvei gūst psihologi, kuri profesionālo darbību sadarbībā ar psihologu-pārtraugu veic juridiskajā jomā.

Neraugoties uz psihologa sertifikāta esamību / neesamību juridiskās psiholoģijas jomā, lai veiktu nopratināšanu, būtiska ir specializēta apmācība pratināšanā.

Padomes izpratnē informācijas ievākšana kriminālprocesa ietvaros, t.sk. pratināšana, ir izmeklēšanas darbība, kas ir būtiska, lai nodrošinātu tiesiskumu un taisnīgumu. Pratinot bērnu, ir svarīgi vairāki aspekti:

1) pratināšanu ir jāveic, ievērojot bērna intereses, veicot to bērnam labvēlīgā vidē, neveicinot spriedzes un stresa pieaugumu;

2) pratināšanu ir jāveic, nodrošinot to, ka pratināmā persona sniedz informāciju pēc savas brīvas gribas (šajā gadījumā ir jāpārzina visi jautājumi, kas saistīti ar izmeklēšanas iespaidojamību un citus juridiskās psiholoģijas jautājumus);

3) pratināšanu ir jāveic, ievērojot tiesisko regulējumu, lai ievāktā liecība būtu izmantojama kā pierādījums lietā.

Padomes ieskatā pirmo uzrādīto aspektu varētu nodrošināt jebkurš psihologs, kurš ir mācījies strādāt ar bērniem, taču pārējos divus aspektus spēs nodrošināt psihologs, kurš ir papildus mācījies, apguvis un strādājis vidēs, kas nodarbojas ar tiesisko regulējumu sabiedrībā, kurš padziļināti pārzina juridiskās psiholoģijas jautājumus, ir praktizējis šajā jomā un pārzina juridiskos un tiesiskos aspektus.

Padome informē, ka tā nav iepazinusies ar mācību saturu pratināšanas prasmju un iemaņu apguvei psihologiem, kuri to veic projektā “Bērna māja”. Pēc padomes rīcībā esošās informācijas, piemēram, NICHD protokols, ir teorētisks materiāls, kā vadīt interviju ar bērnu, lai ievāktu informāciju. Tas ir vispārīgs, tajā tiek norādīti galvenie intervēšanas principi. Izmantojot šādus vai līdzīgus protokolus pratināšanā, ir būtiski to adaptēt un piemērot atbilstoši tiesiskajam regulējumam Latvijā, papildus apgūstot jautājumus, kas ir svarīgi izmeklēšanā, pierādījumu vākšanā, kas ir svarīgi, lai ievāktā liecība būtu uzskatāma par ticamu.

Padomes ieskatā psihologiem, kuri veic pratināšanu, ir jābūt pratināšanas prasmei, ko apgūst treniņā, praktizējot un saņemot atgriezenisko saiti.

Papildus padome informē, ka Eiropas psiholoģijas un juridiskās asociācijas (EAPL) tikko publicētajās vadlīnijās (Korkman, et.al. “White paper on forensic child interviewing: research-based recommendations by the European Association of Psychology and Law”, 2024) šajā jomā atzītu speciālistu grupa apmācību bērna intervijas vadīšanā juridiskās situācijās min kā vienu no desmit būtiskākajām rekomendācijām, norādot pētījumu atziņas, ka treniņi intervijas vadīšanā un saņemtā atgriezeniskā saite treniņu laikā palīdz mazināt neatbilstošu pratināšanas tehniku izmantošanu, apmācība var mainīt intervētāja attieksmi, gaidas un uzskatus par bērnu seksuālo izmantošanu, samazina neadekvātus, stereotipus uzskatus u.c..

Kopumā, ņemot vērā minēto, padomes ieskatā jāattīsta prakse, ka pratināšanu veic juridiskās psiholoģijas profesionālās darbības jomā sertificēti psihologi, kuri apguvuši specifisku apmācību pratināšanā.

Jautājumu gadījumā lūdzam sazināties ar padomes sekretariātu: e-pasts: psihologupadome@ikvd.gov.lv.

Psihologu sertifikācijas padomes
priekšsēdētāja

R. Niedre